

Individuele herkenning van overwinterende Pontische Meeuwen

Adult Pontische Meeuw, Grou, 2 februari 2014 (foto: Ruurd Jelle van der Leij). *Adult Caspian Gull*.

Ruurd Jelle van der Leij

De afgelopen zes jaar heb ik vele honderden uren geïnvesteerd in het goed fotografisch vastleggen van meeuwen in de provincie Fryslân. Door het toenemende aantal Pontische Meeuwen kreeg deze soort steeds meer mijn aandacht. Door iedere vogel goed op de foto vast te leggen, met name in de vlucht, bleek het mogelijk 'ponten' op basis van het verenkleed individueel te herkennen. Hierdoor kon ik ook bepalen hoeveel individuen een mijn 'local patch' gedurende een seizoen bezocht hadden. In deze korte bijdrage beschrijf ik op basis van welke kenmerken vogels van elkaar te onderscheiden zijn. De tekst is gericht op individuele herkenning en niet op verschillen ten opzichte van andere soorten.

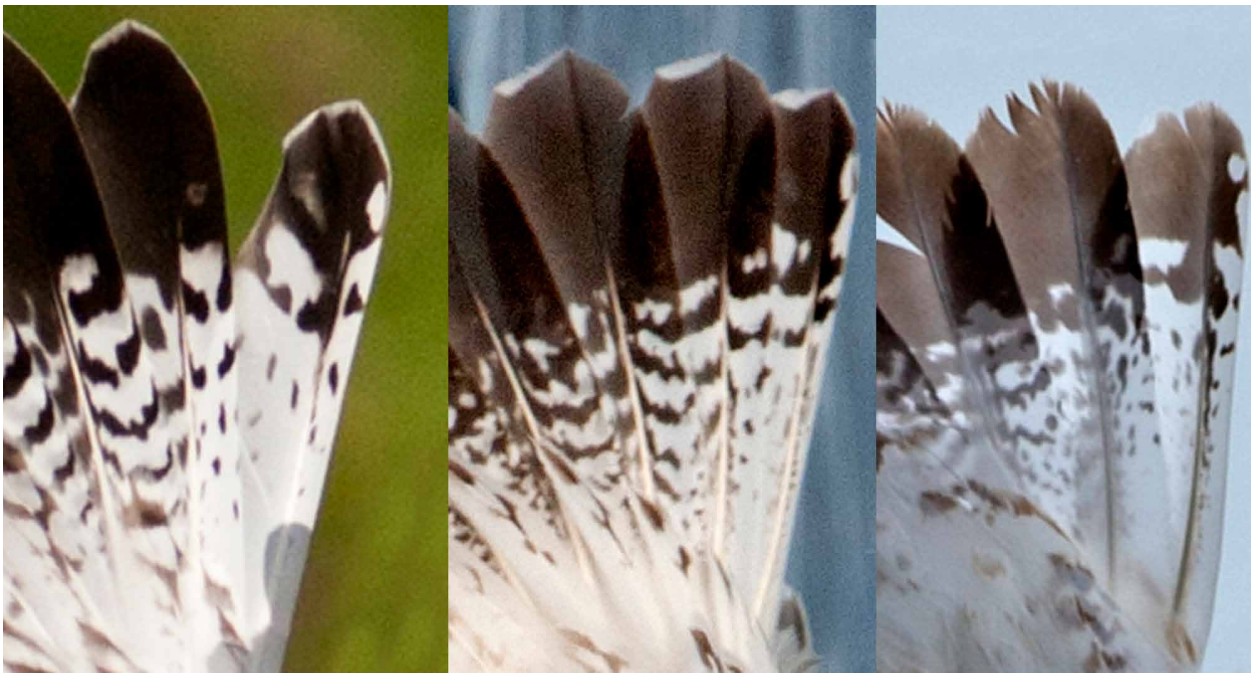
De Pontische Meeuw *Larus cachinnans* is in Fryslân, net zoals in de rest van Nederland, een relatief nieuwe verschijning. Zo geven Versluys *et al.* (2002) voor de periode 1989-1998 voor Fryslân slechts één waarneming van een onvolwassen exemplaar op 5 augustus 1995 te Vlieland. Met name vanaf de winter van 2005/06 is er landelijk een opmerkelijke toename van het aantal waarnemingen van Pontische Meeu-

wen te zien, die te danken is aan de populatiegroei in Oost-Europa, met bijbehorende uitbreiding in westelijke richting, maar ongetwijfeld zal een verbeterde kennis over de herkenning van de soort hiertoe ook bijgedragen hebben (de Jong & van Winden 2014).

Tot voor kort woonde ik in Grouw aan het Pikmeer waar ik een slaapplek van Stormmeeuwen *Larus canus* voor mijn huis had. Zo rond de middag kwamen de meeuwen bij de slaapplek aan en zaten dan eerst nog enkele uren op de steigers in de haven. Af en toe zaten er Kokmeeuwen *Chroicocephalus ridibundus*, een enkele Zilvermeeuw *Larus argentatus* of een Grote Mantelmeeuw *Larus marinus* tussen. Op 28 maart 2010 zag ik er voor het eerst een Pontische Meeuw, waarmee mijn interesse voor de soort was gewekt. Honderden uren posten en fotograferen op de steigers volgden. In de daaropvolgende jaren liep het aantal 'ponten' dat ik er per winterseizoen zag gestaag op, van één in 2010/11 naar uiteindelijk 16 individuen in 2015/16. Dit aantal had ik onmogelijk vast kunnen stellen indien ik de vogels gedurende die periode niet individueel had leren herkennen.

Afbeelding 1. Vluchtfoto's van vijf verschillende kleden van de Pontische Meeuw, met, van links naar rechts, eerste, tweede, derde, vierde en adulte winterkleed (foto's: Ruurd Jelle van der Leij). *Flight shots of Caspian Gulls in first, second, third, fourth and adult winter plumage.*

Afbeelding 2. Staarten van verschillende Pontische Meeuwen in hun eerste winterkleed (foto's: Ruurd Jelle van der Leij). *Tails of different Caspian Gulls in their first winter plumage.*

Afbeelding 3. Variatie in tekening van de staart van zeven Pontische Meeuwen in tweede winterkleed (foto's: Ruurd Jelle van der Leij). *Variation in markings on the tail of seven Caspian Gulls in their second winter plumage.*

METHODE

De Pontische Meeuwen werden herkend en op leeftijd gebracht op basis van de kenmerken als beschreven door Olsen & Larsson (2003). De vogels, die doorgaans samen met Storm- en Zilvermeeuwen binnenvaartschepen op het Prinses Magrietkanaal volgden, werden naar de steigers van de haven gelokt met brood. Zodra de Pontische Meeuwen afbogen richting haven konden goede vluchtbeelden van de boven- en onderzijde van het verenkleed gemaakt worden. De meeste Pontische Meeuwen bleven vervolgens enkele uren ter plaatse waardoor ze uitgebreid gefotografeerd konden worden. In de winter van 2015/16 bracht ik in de periode eind oktober tot begin april 16 dagen van ongeveer 6 uren op de steigers door. Dit komt neer op een slordige honderd uren fotograferen. Foto's werden nadien bestudeerd op individuele kenmerken, die hieronder behandeld worden.

INDIVIDUELE HERKENNING

Individuele herkenning van Pontische Meeuwen begint bij het op leeftijd brengen van de vogel (zie Olsen & Larsson 2003). Net zoals de meeste 'grote meeuwen' kunnen individuen tot en met het vierde winterkleed als zodanig herkend worden, dus we kunnen vijf verschillende kleden onderscheiden, het eerste, tweede, derde, vierde en adulte winterkleed (afbeelding 1).

Eerste winterkleed

De tekening op de staart (brede bruine band uiteinde staart en bruine stippels en vlekken op de rest van de staartveren) is veruit het beste kenmerk om individuele Pontische Meeuwen in het eerste winterkleed te herkennen. Zowel het patroon van de gehele staart als per veer verschilt per vogel. Met name de twee buitenste staartpennen zijn uniek van tekening (afbeelding 2). Individuen kunnen alleen al op basis van de tekening op deze twee pennen herkend worden. Daarnaast verschillen individuen vaak in de slijtage van de vleugels, en in de voortgang van de rui van de mantel- en kleine en middelste dekveren. Ook de hoeveelheid bruine veren op de ondervleugel en de borst varieert sterk tussen individuen. Een laatste kenmerk dat gebruikt kan worden bij eerste winterkleed Pontische Meeuwen betreft de vorm en kleur (aandeel zwart/roze) van de snavel.

Tweede winterkleed

Ook in het tweede winterkleed is de tekening op de staart het beste kenmerk (afbeelding 3). Individuele herkenning aan de hand van de staart wordt bij vogels in het tweede winterkleed vereenvoudigd door het feit dat een deel van de individuen één of meerdere staartpennen hebben geruid. Daarnaast vormen de zwarte en/of bruine vlekjes op de

bovenstaartdekveren een aanvullend kenmerk omdat deze verschillende patronen laten zien bij het tweede winterkleed. Afbeelding 3 laat de variatie tussen individuen in de tekening op de staart zien, van vogels met een overwegend donkere tot een vogel met een zeer lichte staart. Vogels A, C en E vertoonden een ruicontrast in de staart, waardoor deze individuen zeer gemakkelijk te herkennen waren. De staarten van vogels B, F en G leken nog het meeste op elkaar, maar deze individuen waren goed van elkaar te onderscheiden op basis van de buitenste staartpennen. Daarnaast verschilden deze vogels in de vorm van de tekening op snavel (afbeelding 4). Met name door de combinatie van kenmerken bleek het uiteindelijk relatief eenvoudig de individuen van elkaar te onderscheiden.

De snavel is ook in het tweede winterkleed een bruikbaar kenmerk om individuen te onderscheiden. Niet alleen de vorm maar met name ook de kleur van de snavel vertoont veel variatie, van bijna helemaal zwart tot geel met zwart of roze met zwart en alles daartussen (afbeelding 4). Echter, de tekening op de snavel verandert in gedurende de winter, waarbij het bruin/zwart van jonge vogels plaats maakt voor steeds meer geel/oranje. Daarnaast krijgen de Pontische Meeuwen in hun tweede winter rode oogringen, waardoor een individu een totaal ander uiterlijk krijgt (afbeelding 5). Omdat de kleurschakering van de snavel gedurende de winter verandert is het geen goede kenmerk om individuen gedurende de winter te volgen, maar desalniettemin een bruikbaar kenmerk om verschillende individuen die op één moment aanwezig zijn te onderscheiden. Voor individuele herkenning door het seizoen heen blijft het belangrijk meerdere kenmerken te gebruiken.

Tenslotte beginnen bij Pontische Meeuwen in hun tweede winterkleed ook de vleugels interessant te worden voor individuele herkenning. Ten eerste is de rui van de middelste dekveren bruikbaar, waarbij de bruine veren van het subadulte kleed plaats maken voor grijze 'adulte' veren, waarbij individuen sterk verschillen in het aantal dekveren dat is doorgeruid. Ten tweede is de tekening van de buitenste handpen (handpen 10, van binnen naar buiten gerekend) interessant, want sommige individuen hebben daar al een witte spiegel op (de witte vlek op de punt van de pen).

Derde winterkleed

De tekening op de staart blijft ook in het derde winterkleed een goed kenmerk om individuen te onderscheiden doordat de 'ponten' niet allemaal op hetzelfde moment ruien. Sommige individuen hebben al een volledig witte, 'adulte' staart, terwijl anderen slechts een deel van de staartveren hebben geruid, wat een uniek en herkenbaar patroon oplevert. Echter, voor de individuele herkenning van 'derde winters' is eigenlijk een goede foto van de bovenzvleugels voldoende. In afbeelding 6 is in één oogopslag te zien dat geen vleugel gelijk is. Opvallend zijn de verschillen in rui van de arm-

pennen en de dekveren. Hoe minder veren geruid zijn hoe bruiner de vleugel is. Daarnaast verschillen de individuen in de hoeveelheid zwart en tekening van de buitenste handpennen. Verschillen in tekening zitten met name in aanwezigheid, vorm en formaat van de spiegel in handpen 9 en 10, en aanwezigheid en breedte van een zwart bandje op handpennen 4 en 5. Bovendien verschillen vogels in de hoeveelheid zwart in de 'hand' (buitenste handpennen), wat

veroorzaakt wordt doordat de buitenvlaggen van de buitenste handpennen soms zwart en soms grijs zijn. Vleugels verschillen onderling vaak sterk in tekening en rui patroon, dus het raadzaam altijd beide vleugels te bekijken.

Tenslotte zijn de vorm van de kop, de kleur van de iris en de tekening op de snavel allemaal kenmerken die individuele herkenning verder kunnen ondersteunen.

Afbeelding 4. Koppportretten van vier Pontische Meeuwen in tweede winterkleed (foto's: Ruurd Jelle van der Leij). *Portraits of four Caspian Gulls in their second winter plumage.*

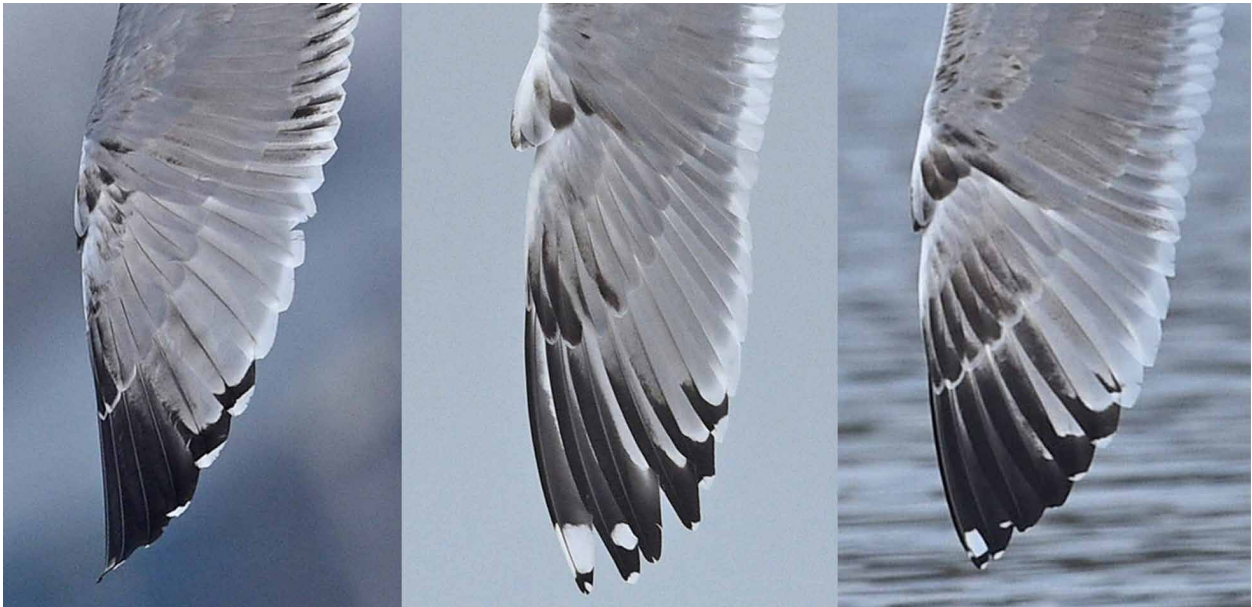
Afbeelding 5. Verandering in snavelkleur en het ontwikkelen van een rode oogring gedurende de winter bij een individuele Pontische Meeuw. De foto links dateert van 9 januari 2016, de foto rechts van 10 maart 2016 (foto's: Ruurd Jelle van der Leij). *Changes in the color of the beak and the development of a red orbital ring in an individual Caspian Gull from January 9 2016 (left) to March 3 2016 (right).*

Vierde winterkleed

In het vierde winterkleed is de staart veelal volledig wit, en dus voor de herkenning van individuen niet meer goed bruikbaar. Enkelen hebben nog wat kleine zwarte vlekjes op de staart, wat ze dan juist weer heel herkenbaar maakt. Ook de rui van de armpennen is niet langer een bruikbaar kenmerk omdat in principe alle armpennen 'adult' (grijs met een witte top) zijn. Wel zijn nog ruicontrasten in de dekveren

te zien, waarbij de contrastende bruine en grijze veren een goed kenmerk vormen (afbeelding 7).

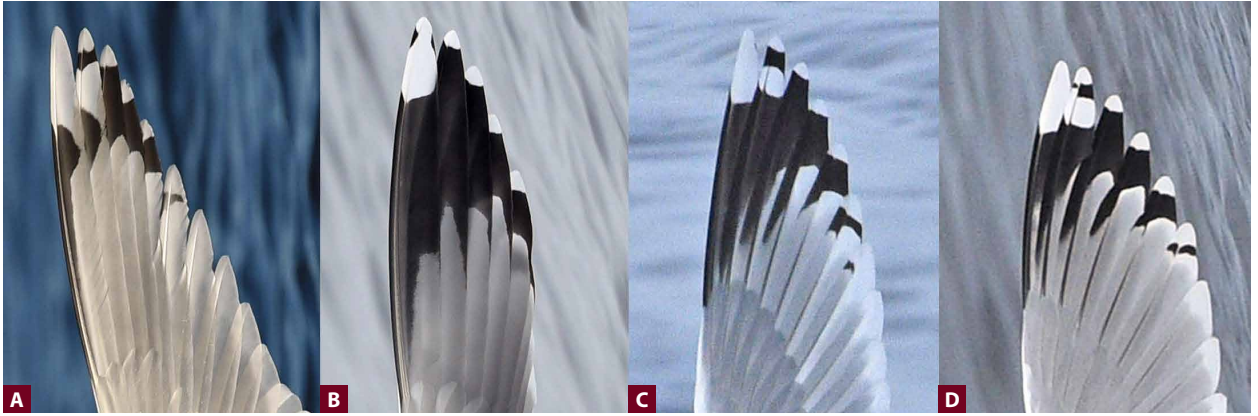
Hoe ouder de vogels worden, hoe belangrijker de tekening van de hanpennen voor de individuele herkenning wordt. Ten eerste kan hierbij gelet worden op hoe ver het zwart doorloopt op de handpennen. Bij de meeste vogels is dit tot en met handpen 5, maar sommige vogels hebben nog zwart op handpen 4 en vallen daardoor op. Ten tweede is de tekening

Afbeelding 6. Drie vleugels van verschillende Pontische Meeuwen in hun derde winterkleed (foto's: Ruurd Jelle van der Leij). *Wings of three different Caspian Gulls in their third winter plumage.*

Afbeelding 7. Vluchtfoto's van drie van Pontische Meeuwen in hun vierde winterkleed (foto's: Ruurd-Jelle van der Leij). *Flight shots of three Caspian Gulls in their fourth winter plumage.*

Afbeelding 8. Individuele tekening van de buitenste handpennen van vier adulte Pontische Meeuwen. De twee linker afbeeldingen zijn foto's van de onderkant, de twee rechter afbeeldingen van de bovenkant (foto's: Ruurd Jelle van der Leij). *Individual markings of the outer primaries of four adult Caspian Gulls. Two left images are pictures of the underside, two right images of upper side.*

van de toppen van handpen 9 en 10 belangrijk. Handpen 9 heeft in bijna alle gevallen een witte spiegel (een enkele vogel heeft er geen) die door een zwart bandje gescheiden wordt van de witte vleugelpunt. Dat bandje verschilt in dikte en in patroon op binnen- en buitenvlag. Handpen 10 heeft een duidelijke witte spiegel waarvan de vorm en grootte per vogel verschilt. Het bestuderen beide vleugels geeft extra zekerheid voor de individuele herkenning omdat de vleugels unieke en verschillende tekening van de handpennen hebben.

Tenslotte blijven kopvorm, oog (iriskleur, oogring) en snaveltekening en -vorm bruikbaar als ondersteunende kenmerken om individuen te herkennen.

Adulte vogels in winterkleed

De staart van adulte Pontische Meeuwen is volledig wit en daarmee niet langer bruikbaar voor individuele herkenning. Ook alle dekveren zijn inmiddels grijs, dus bij adulte vogels draait alles om de tekening van de handpennen, waarbij dezelfde kenmerken gelden als bij het vierde winterkleed. Het is hierbij vaak handig foto's van zowel boven als onderkant van de toppen van de vleugels te hebben.

Afbeelding 8a laat de onderkant van de top van de handpennen zien van een adult vrouwtje dat al zes jaar in Grouw komt. De tekening op de hand is heel speciek, met handpen 10 met een witte vleugeltop zonder bandje, en handpen 9 met een opvallend smal zwart bandje in de witte vleugeltop. Zo'n opvallende witte vleugelpunt heb ik bij geen enkele andere adulte Pontische Meeuw in Grouw gezien. Afbeelding

Afbeelding 9. Vluchtfoto's van dezelfde Pontische Meeuw in drie opeenvolgende winters (2011/12 – 2013/14; vierde tot en met zesde winterkleed). Dit voorbeeld laat zien dat adulte Pontische Meeuwen ook tussen jaren individueel herkenbaar zijn (foto's: Ruurd Jelle van der Leij). *Pictures of an individual Caspian Gull photographed in three subsequent winters (2011/12 – 2013/14; in fourth to sixth winter plumage). This example shows that it is possible to recognise individuals also between years.*

8b laat de onderkant van de buitenste handpennen zien van een 'pont' die geen witte spiegel op handpen 9 heeft, iets wat ook gelijk opvalt. Afbeelding 8c & d laten foto's van de bovenkant zien, waarbij c een vogel betreft met een opvallend klein zwart blokje in de buitenvlag van handpen 4, en d een vogel met een opvallend blokje in de buitenvlag van handpen 9.

Kopvorm, iriskleur, snavelvorm en -tekening blijven ook bij adulte 'ponten' bruikbaar voor individuele herkenning.

INDIVIDUELE HERKENNING VOOR AANTALSCHATTINGEN

Het hoogste aantal Pontische Meeuwen dat ik aantrof in de winter van 2015/2016 bij Grouw was op 30 januari, toen er gelijktijdig acht vogels op de steigers zaten. Normaliter zou dit als maximaal aantal beschouwd worden, maar door fotografie en gerichte individuele herkenning gedurende de bezoeken werden tijdens dat seizoen 16 verschillende 'ponten' vastgesteld; één in het eerste winterkleed, zeven tweede winterkleed, drie derde winterkleed, één vierde winterkleed en vier adulte vogels in winterkleed. Door op deze manier naar Pontische Meeuwen te kijken, kan dus een beter beeld van het werkelijke aantal individuen dat een bepaald gebied bezoekt verkregen worden. Het is in theorie zelfs mogelijk om verplaatsing van individuen te volgen. Wat dat betreft zou automatische beeldherkenning op een speciale website waar fotografen hun foto's van Pontische Meeuwen kunnen uploaden een belangwekkende innovatie kunnen zijn (wie pakt de handschoen op?). Goede foto's van open vleugels en staart, liefst in de vlucht, zijn onontbeerlijk. Waarschijnlijk zijn ook andere schaarse meeuwensoorten, zoals de Geelpootmeeuw *Larus michahellis*, individueel herkenbaar, waarmee aantalschattingen nauwkeuriger kunnen worden.

In deze bijdrage heb ik beschreven hoe Pontische Meeuwen *binnen* een seizoen individueel te herkennen zijn. Mijn ervaring is dat adulte vogels ook tussen jaren goed te herkennen zijn aan de tekening van de handpennen. Al vanaf het vierde winterkleed verandert de tekening van de handpennen

tussen de jaren eigenlijk nauwelijks meer. Afbeelding 9 laat bijvoorbeeld foto's van een vrouw zien in haar vierde tot en met zesde winterkleed (zelfde vogel als in afbeelding 8a). Er zijn nog wel een aantal kleine verschillen te zien in de tekening van de handpennen tussen het vierde en vijfde winterkleed, maar daarna lijkt de tekening van de handpennen 'uitontwikkeld' te zijn, en is deze vrijwel identiek tussen jaren. Omdat Pontische Meeuwen hun staartpennen ieder jaar ruïen, waarbij bij onvolwassen vogels de tekening steeds verandert, lijkt individuele herkenning van jonge vogels (eerste tot vierde winterkleed) tussen jaren nog ingewikkeld. Dit kan waarschijnlijk alleen uitgewerkt worden door ge(kleur)ringde individuen in opeenvolgende jaren te fotograferen. Het goed fotograferen van ge(kleur)ringde jonge 'ponten' is daarmee dus extra interessant.

DANKWOORD

De meeste uren in Grouw werd ik vergezeld door Mark de Vries, die voor koffie, leuke gesprekken en 50% van de broden zorgde. Rudy Offereins dank ik voor de motivatie en de hulp die hij mij in het begin heeft gegeven bij het herkennen van 'ponten'. Klaus Malling Olsen en Hans Larsson wil ik bedanken voor hun boek *Gulls of Europe, Asia and North America*, onmisbaar bij het herkennen van Pontische Meeuwen. Romke Kleefstra, Gert Ottens en Herman Bouman hielden bij de totstandkoming van deze bijdrage.

LITERATUUR

- Bijlsma R. 1997. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- de Jong A. & E. van Winden 2014. Pontische Meeuw: de opmars van een uitdagende soort. *Sovon-Nieuws* 27: 3-4.
- Olsen K.-M. & H. Larsson 2003. *Gulls of Europe, Asia and North America*. Christopher Helm, Londen.
- Versluys M., D. Schut & J.-N. IJnsen 2002. Schaarse vogels in Fryslân. *Sovon Vogelonderzoek Nederland, district 2 (Fryslân) & Fryske Feriening foar Fjildbiology, Akkrum/Heerenveen*.

Ruurd Jelle van der Leij, 't Oost 35, 8431 LG Oosterwolde; rjvanderleij@gmail.com

---

Individual recognition of Caspian Gulls *Larus cachinnans*

In the winters of 2010/11 to 2015/2016, Caspian Gulls were observed and photographed at Lake Pikmeer, in the Dutch province of Fryslân. Photographic documentation of every Caspian Gull, including flight shots, allowed individual recognition. In this note I describe characteristics that can be used to distinguish individual Caspian Gulls from each other. For young birds (first to third winter plumage) markings on the tail are very useful, whereas for older birds (third to

adult winter plumage) markings of the outer primaries are more important. By identifying individual Caspian Gulls on the basis of detailed pictures a better idea about the true number of individuals visiting a certain site can be obtained. The maximum number of Caspian Gulls observed at Lake Pikmeer in 2015/16 was eight, whereas 16 different individuals could be distinguished from the pictures.